

Nr 33

Utlåtande i anledning av väckta motioner om straff för försök till frihetskränkande otukt.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 616 i första kammaren av herr *Sveningsson* (h) samt nr 775 i andra kammaren av fru *Heurlin* (h). I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande frågan huruvida icke jämväl försök till frihetskränkande otukt bör straffbeläggas.

Motionerna har remissbehandlats.

Motionerna

Till stöd för yrkandet anföres följande.

I 6 kap. 1 § brottsbalken stadgas:

»Tvingar man kvinna till samlag genom våld å henne eller genom hot som innebär trängande fara, dömes för *våldtäkt* till fängelse, lägst två och högst tio år. Lika med våld anses att försätta kvinnan i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Är brottet med hänsyn till kvinnans förhållande till mannen eller eljest att anse som mindre grovt, dömes för *våldförande* till fängelse i högst fyra år.»

I 2 § samma kapitel stadgas:

»Den som, i annat fall än i 1 § sägs, förmår någon till samlag eller annat könsligt umgänge medelst olaga tvång eller genom grovt missbruk av dennes beroende ställning eller övar könsligt umgänge med någon under otillbörligt utnyttjande av att denne befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller är sinnessjuk eller sinnesslö, dömes för *frihetskränkande otukt* till fängelse i högst fyra år.»

I 3 § stadgas:

»Har någon könsligt umgänge med barn under femton år, dömes för *otukt med barn* till fängelse i högst fyra år.

Om gärningsmannen förgripit sig särskilt hänsynslöst mot barnet eller brottet eljest är att anse som grovt, skall dömas till fängelse, lägst två och högst åtta år.»

I 4 § stadgas:

»Har någon könsligt umgänge med annan av motsatt kön, som är under aderton år och som står under hans tillsyn vid skola, anstalt eller annan inrättning eller som eljest står under hans övervakning, vård eller lydnad, eller sker det under utnyttjande i annat fall av den underåriges beroende ställning, dömes för *otukt med ungdom* till fängelse i högst fyra år.

Detsamma skall gälla, om någon som fyllt aderton år har könsligt um-

gänge med annan av samma kön som ej fyllt aderton år eller ock, under omständigheter som angivas i första stycket, med annan av samma kön som är under tjuogoett år.»

Det händer, att åklagaren vid bedömandet av utredningsmaterialet beträffande dessa slag av brott anser 1 § tillämplig och väcker åtal jämlikt detta lagrum men att under huvudförhandlingen sådana förändringar inträder beträffande bevismaterialet att åklagaren anser sig böra alternativt eller i stället åberopa en annan paragraf, måhända 2 § eller kanske 3 §.

Det kan också hända att åklagaren vid åtalsprövningen väl finner 1 § vara tillämplig men på grund av tveksamhet beträffande bevismaterialets hållbarhet finner det lämpligt med ett alternativyrkande.

6 kap. 10 § brottsbalken stadgar att för försök till våldtäkt, våldförande, otukt med barn eller otukt med ungdom skall dömas till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Försök till *frihetskränkande otukt* är sålunda ej straffbart.

Det förut anförda resonemanget i fråga om bevisningen gäller inte bara fullbordade brott utan även försöksbrott. Med hänsyn härtill synes det vara av vikt att jämväl försök till ett så allvarligt brott som frihetskränkande otukt straffbelägges.

Det kan ej vara tillfredsställande att en person, som i andra fall än de i 1 § avsedda försöker förmå någon till samlag eller annat könsligt umgänge medelst olaga tvång eller grovt missbruk av dennes beroende ställning eller som försöker öva könsligt umgänge med någon under otillbörligt utnyttjande av att denne befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller är sinnessjuk eller sinnesslö, men blir avbruten, skall undgå påföljd.

Den det gäller har ådagalagt en brottslig vilja i lika hög grad som den, som lyckats i sitt uppsåt.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från justitiekanslern, riksåklagaren och hovrätten för Västra Sverige. Därjämte har tillfälle att inkomma med yttrande beretts Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare och Sveriges advokatsamfund.

Samtliga remissorgan avstyrker bifall till motionerna.

Justitiekanslern anför följande.

Av de i 6 kap. brottsbalken upptagna sedlighetsbrotten avser frihetskränkande otukt sexuella övergrepp av mycket skiftande slag och av olika svårhetsgrad. Straffskalan för brottet är också vid. Under förarbetena till brottsbalken yppades från flera håll tveksamhet, huruvida icke det ifrågavarande brottsområdet kom att bli alltför omfattande så att risk förelåg att fall som knappast kunde anses straffvärda likväl blev straffbara. En restriktiv tillämpning av ifrågavarande straffbestämmelse har också förordats för vissa fall (se Beckman m. fl., Kommentar till Brottsbalken I s. 212). Det är tydligt att, om försök till dylikt brott straffbelades, detta skulle innebära en avsevärd utvidgning av brottsområdet och att därunder kom att inbegripas en mängd handlingar som inte kan anses

straffvärda. Å andra sidan förekommer naturligtvis fall, då även ett icke fullbordat övergrepp av förevarande slag är så allvarligt att det är förtjänt att straffas. Avsaknaden av bestämmelse om straff för försök till frihetskränkande otukt medför dock icke, att dylika fall genomgående undgår påföljd. Tvärtom torde de flesta straffvärda försökshandlingarna kunna beivras antingen som otuktigt beteende eller som annat brott än sedlighetsbrott, t.ex. som misshandel, olaga tvång, försök till grovt olaga tvång, olaga hot eller ofredande.

Riksåklagaren anför följande.

Det skall medges att i och för sig straffvärda situationer av det slag, som motionärerna åsyftar, kan tänkas förekomma. Såvitt är bekant har dock något nämnvärt praktiskt behov av en utvidgning i antydd riktning av det straffbara området icke förmärkts. Vad motionärerna själva anför till stöd för sitt yrkande anser jag ej innefatta tillräckliga skäl för att överväga den ifrågasatta lagändringen. Det torde därför åtminstone för närvarande saknas anledning att företaga utredning av frågan om kriminalisering av försök till frihetskränkande otukt.

Hovrätten för Västra Sverige anför följande.

De bestämmelser som upptagits i 6 kap. 2 § brottsbalken om frihetskränkande otukt motsvaras av stadganden i 15 kap. 15 och 15 a §§, 18 kap. 1 § andra stycket, 2 § andra stycket, 6 § andra stycket, 8 a, 9, 10 och 10 a §§ strafflagen. En del av de gärningar som straffades enligt 15 kap. 15 a § strafflagen är numera straffbelagda såsom våldtäkt. Av nämnda lagrum i strafflagen var försöksbestämmelser knutna endast till 15 kap. 15 och 15 a §§ samt 18 kap. 10 §. Veterligen har behov icke tidigare anmälts av försöksbestraffning i större utsträckning.

Brottsbalkens bestämmelser om frihetskränkande otukt upptager icke mindre än fyra olika former av övergrepp av sinsemellan skiftande svårhetsgrad. Straffskalan är vid och omfattar fängelse från en månad upp till fyra år. Under lagrummet faller handlingar av synnerligen allvarlig beskaffenhet. Som exempel kan nämnas fall där någon medelst s. k. absolut våld tilltvingar sig annat könsligt umgänge än samlag. Andra fall som hänföres under lagrummet kan emellertid vara av relativt lindrig art. En man, som förmår sin hustru till samlag medelst hot om åverkan, är sålunda underkastad ansvar enligt lagrummet. En dylik gärning bör icke straffas på försöksstadiet; i detta sammanhang kan hänvisas till de uttalanden i fråga om sexuella övergrepp inom äktenskap som gjordes vid remissbehandlingen av förslaget till brottsbalk. Därvid framhölls för övrigt, att bestämmelsen om frihetskränkande otukt blivit för vid och för vag och att man kan riskera att fall som knappast kan anses straffvärda likväl blir straffbara. Det sagda visar att en bestämmelse som generellt straffbelägger försök till frihetskränkande otukt icke bör införas.

Såsom framgår av det anförda inrymmer 6 kap. 2 § brottsbalken även handlingar av allvarlig beskaffenhet väl värda att bestraffas på försöksstadiet. Ehuru försök till brottet icke är straffbelagt, blir sådana försökshandlingar i allmänhet straffbara som fullbordade brott enligt andra lagrum, exempelvis 3 kap. 5 och 6 §§, 4 kap. 4 och 7 §§, 6 kap. 6 §, 12 kap. 1—3 §§ och 20 kap. 1 § brottsbalken. Detta förhållande är tydligen ägnat att starkt minska ett eventuellt behov av den ifrågasatta försöksbestämmelsen.

Det är för övrigt icke säkert att något skulle vara att vinna med en

sådan bestämmelse. Försök till frihetskränkande otukt torde i allmänhet ske under sådana förhållanden att tillräcklig bevisning därom icke kan förebringas. Detta sammanhänger bl. a. med att regelmässigt något bestående resultat av beskaffenhet att utgöra bevis icke inträder ens vid det fullbordade brottet. Man måste räkna med att försökshandlingar skulle förbli ostraffade i sådan omfattning, att försöksbestämmelsens tillämpning skulle bli ojämn och därigenom godtycklig. Det sagda har visserligen giltighet även vid vissa andra försöksbrott men förtjänar särskild uppmärksamhet då det såsom här är fråga om en försöksbestämmelse omfattande gärningar som inbördes skulle vara mycket olika såvitt angår behovet av straff.

Vad motionärerna anfört till stöd för sin hemställan är föga övertygande. Det förefaller som om de svårigheter motionärerna anger skulle kunna undvikas genom att åklagaren framställer alternativyrkanden eller utnyttjar sin befogenhet till åtalsjustering. Hovrätten har hittills icke haft erfarenhet av något fall som visar att behov föreligger att straffbelägga försök till frihetskränkande otukt.

Föreningen Sveriges häradshövdingar framhåller att vissa fall av försök till frihetskränkande otukt kan bli straffbara som otuktigt beteende eller möjligen som olaga tvång. Det är enligt föreningen möjligt, att en utredning skulle ge vid handen att visst behov föreligger att därutöver kriminalisera i vart fall vissa former av försök till frihetskränkande otukt, men föreningen ifrågasätter om det med hänsyn till den korta tid brottsbalken varit i kraft föreligger tillräckliga skäl att nu verkställa en särskild utredning på denna enstaka punkt. Enligt föreningen bör man ytterligare avvakta erfarenheter från brottsbalkens tillämpning på detta och andra områden innan en utredning om ändringar i brottsbalken göres.

Styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare uttalar, att rent allmänt kan sägas, att restriktivitet bör iakttas vid kriminalisering av försök till brott. I fråga om gärningar av den art, som motionärerna avser, torde det enligt styrelsen väl dessutom ofta förhålla sig så, att de i sig innefattar fullbordat brott av annan art, varför väl mera sällan fullkomlig frihet från påföljd för dylika gärningar inträder. Styrelsen anser därför ej tillräckliga skäl föreligga för ett tillstyrkande av det förslag, som motionerna innefattar.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund anför följande.

Motionärerna anser att försök till frihetskränkande otukt (6 kap. 2 § brottsbalken), som nu är straffritt, bör straffbeläggas. Som skäl för detta förslag anför motionärerna endast att det ej kan vara »tillfredsställande» att försök till sådant brott skall vara straffritt samt att »den det gäller har ådagalagt en brottslig vilja i lika hög grad som den, som lyckats i sitt uppsåt». Motionärerna har inte ens påstått att straffriheten för försök i detta fall visat sig ha några ogynnsamma verkningar.

Argumentet att »den det gäller har ådagalagt en brottslig vilja i lika hög grad som den, som lyckats i sitt uppsåt» är i själva verket utomordentligt svagt. Samma argument skulle kunna anföras i fråga om varje brotts- typ, där endast det fullbordade brottet men inte försöket är straffbelagt.

Svensk straffrätt är emellertid dessbättre främmande för tanken att brottslig vilja alltid skall bestraffas, även där den inte tagit sig uttryck i någon fullbordad handling.

Särskilt när det gäller ett sådant lagrum som 6 kap. 2 § brottsbalken, föreligger anledning till synnerlig försiktighet, om man överväger att kriminalisera försök till det brott som avses i lagrummet. I strid mot den uppfattning som under remissbehandlingen av brottsbalksförslaget uttalades av advokatsamfundet och andra remissinstanser och som även kom till uttryck under riksdagsbehandlingen har lagstadgandet erhållit en mycket vid och vag avfattning, som innebär påtaglig risk för att fall, som knappast kan anses straffvärda, likväl blir straffbara (jfr Beckmans m. fl. kommentar till brottsbalken, band I, sid. 212). Härei ligger ett särskilt skäl att inte utan fullgod anledning införa straff även för försök till ifrågasvarande brott.

Det är inte länge sedan våra lagstiftande myndigheter — efter synnerligen omsorgsfulla utredningar — tagit ställning till frågan huruvida försök till frihetskränkande otukt bör vara straffbart eller ej och kommit till den uppfattningen att så inte bör vara fallet. Därefter har ingenting inträffat som kan motivera en ändring i detta avseende. Vad man däremot allvarligt måste räkna med är att en kriminalisering av försök till ifrågasvarande brott skulle komma att öppna väg för allsköns trakasserier och även utpressning.

Utskottet

I förevarande motioner begärs utredning om införande av straff för försök till frihetskränkande otukt. Utskottet anser i likhet med flera av de hörda remissinstanserna att en dylik lagändring skulle innebära en sådan utvidgning av brottsområdet att därunder inbegripes en mängd handlingar som inte kan anses straffvärda. Då dessutom de flesta straffvärda försökshandlingarna kan beivras antingen som otuktigt beteende eller som annat brott än sedlighetsbrott, t. ex. misshandel eller olaga tvång, och något behov av den ifrågasatta lagändringen hittills icke synes ha förmärkts, får utskottet, i likhet med remissinstanserna, avstyrka bifall till motionerna.

Utskottet hemställer,

att förevarande motioner, I:616 och II:775, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 april 1967

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Erik Svedberg (s), Hjorth (s), Ernulf (fp), Arvidson (h) och Schött (h);

från a n d r a kammaren: fru Johansson (s), herr Ekström i Björkvik (s), fru Löfqvist (s), herrar Gustafsson i Borås (fp), Larsson i Norderön (cp), Sjöholm (fp), Hansson i Piteå (s)* och fru Heurlin (h).

* EJ närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru *Heurlin* (h)